

pas, en el cas de Virgili, de ponderar uns cànons formals que no són els nostres, sinó reconèixer i valorar amb justesa l'actitud vital, el fons de sensibilitat i d'humanisme exquisits d'un poeta que, per ser-ho en grau eminent i malgrat pertànyer a l'època opulent dels Mecenas romans, mereix l'atenció de tothom, tant avui com ahir, de tots aquells que aspiren a no ésser uns bàrbars, uns primitius, uns iconoclastes, qualificatius aquests equivalents, amb molta aproximació, al d'homes de les cavernes.

A la nostra terra, de tan profundes arrels llatines, Virgili ha estat objecte d'estima i d'estudi des de sempre. Mai no s'ha perdut ací, ni en els temps tèrbols de la llarga Edat Mitjana, el record del poeta ni ha deixat de llegir-se, sovint amb finalitats formatives o escolàstiques, però també en altres nivells de major força crítica, la seva obra, la qual ha estat traduïda i glossada sàviament i ha constituït un model per a molts literats. Pel que fa al nostre segle, deixem constància del fet, ben significatiu, que ha estat incorporada sencera al patrimoni de la cultura nostrada en les admirables traduccions que n'ha fet Miquel Dolç i que constitueixen sis dels dos-cents tretze volums de la biblioteca de la Fundació Bernat Metge.

No voldria deixar d'esmentar, encara, una aproximació més acusada de Virgili a nosaltres, als sabadellencs. Es tracta de Miquel Carreras, el qual, publicà, l'octubre de 1931, fent-se ressò de l'escaiença cronològica, uns substanciosos articles a "Diari de Sabadell", articles que foren recollits i reeditats per la Fundació Bosch i Cardellach en un Quadern publicat l'any 1975, i que responien a aquest títol: "En el bimil·lenari de Virgili. L'home i l'obra". Miquel Carreras, profund humanista malgrat la seva joventut, ens acostà més i més a Virgili, i ens resulta molt grat de consignar-ho en aquesta avinentesa.

TAMBÉ JO VULL RECORDAR L'ARÚS

Per M.ª Teresa Esteve Soley

Sí, vull recordar l'Arús en aquell primer dia que vàreig anar a saludar-lo quan tot just feia un mes que jo vivia a Castellar. Recordo que em va rebre molt bé, li agradaven les visites... i més si eren joves que s'interessessin per la seva poesia. Quan vaig anomenar-me va estar content, i em començà a parlar del meu avi Salvador, del meu pare, de la meua família. Després m'explicà totes les anècdotes del carrer de l'Estrella, del carrer Calderón -les tertúlies a casa d'en Vilatobà on, entre altres artistes, hi assistien en Segòvia, en Gimeno..., les del carrer Coromines amb en Trabal, en Joan Oliver... Recordo que em digué: "Si tu no saps res de Sabadell! No veus que abans que tu jo ja havia estat a casa teva!..." Vaig sortir de cal Arús pensant que havia trobat el primer amic a Castellar.

Al cap de poc temps, dos dies després de la festa de Sant Jordi, la primera que jo vivia a Castellar, vàrem anar, la meua germana Josefina i jo, a casa el Sr. Arús perquè ens dedicà el llibre "Les veus de la nit". Ens va fer seure davant del seu escriptori i començà a parlar de les seves coses i de les seves poesies. Ens va dir: "Mireu, és l'únic llibre meu que s'ha venut ací a Castellar aquests dies". S'entristí. Però vam continuar parlant i parlant i recordo que la Fina va explicar-li tot d'anècdotes que el professor Alsina -catedràtic de llatí de la Universitat de Barcelona- li havia explicat sobre ell i la seva obra. Va estar tan content que ja no es recordà més de si havia venut un sol llibre, per Sant Jordi, o si n'havia venut una biblioteca sencera. Es pot dir que des d'aquell dia la nostra amistat s'anà afermant més i més. Encara que de vegades no estava pas content que hi anés jo, sinó que em deia: "...que no ve la teva germana? Quan tornarà?".

A partir d'aquí han estat moltes i moltes les visites mútues que ens fèiem amb el Sr. Arús.

Sovint venia per casa per llegir o bé consultar algun llibre que ell no tenia -com per exemple l'Enciclopèdia Catalana, que no explico perquè se'n donà de baixa de subscriptor, tota vegada que em digué que no ho comentés amb ningú-, o bé altres vegades hi anava jo perquè m'ensenyés a comentar un poema...

Un dia que vingué per casa vàreig oferir-li tabac. Què vol, ros o negre, Sr. Arús?, vàreig preguntar jo, i ell, sense embuts, em contestà: ros, que és més car i jo no en compro..."

Altres vegades pujava tan sols per demanar-me un vas d'aigua o bé per comptar quantes ratlles havia dedicat a la seva biografia tal o qual llibre, etc.

M'agradaria recordar també les llargues estones que havíem passat, el Sr. Arús, Mn. Jaume Rafanell i jo tot comentant poemes. Unes vegades al carrer Major número cent, altres al carrer Major trenta-tres. Quan ens acomiadàvem el Sr. Arús deia: "Mireu, la gent són tan perversus que no estan per versus".

Un dia a l'Ateneu Barcelonès li feren un homenatge. Hi vàreig anar, sola, sense ningú més de Castellar. Va estar tan content quan em veié que davant dels seus amics Octavi Saltor, Antoni Comas, Osvald Cardona... va començar a dir "veieu aquesta noia, és de Castellar..."

Al cap de poc temps presentava el seu llibre "L'imperi del Sonet" a l'Editora Nacional. Em convidà a la festa, més ben dit, ens convidà a la Fina i a mi. Naturalment, hi vam anar. Però, si he de dir la veritat, a mi encara no m'ha mirat, només es dirigí a la meua germana. Li deia: "Tu sí que m'entens, oi...?"

Sovint em demanava que li passés

Col·labora

BANC D'OSCA
Grup Banc de Bilbao

poemes, treballs, cartes... a màquina -encara guardo les còpies-. Em deia que jo ho feia millor i que la lletra de la meva màquina li agradava més que la seva. Quan tenia el treball passat i repassat me'l feia tornar a repetir perquè hi havia una paraula que no estava prou bé, i les síl·labes, i els accents, i...

L'any passat, quan l'Ajuntament de Castellar li oferí l'homenatge amb motiu dels seus noranta anys em demanà que li piqués el discurs a màquina. Era una tarda qualsevol del mes de desembre. Ens hi vam posar a les quatre de la tarda i a les nou del vespre acabàvem la feina. En acabar em digué: "que estic cansat!" -no sé si estava més cansat ell o bé jo-. Vaig recomenar-li que descansés i després d'unes nits de repòs, ja tornàrem a refer el discurs. La seva contesta fou aquesta: "Mira, Teresa, jo no m'he ficat mai al llit deixant una feina per fer..." Quan el dia de l'homenatge em presentà al poeta Marià Manent va dir: "...és la meva secretària...".

Si de vegades algú em parlava d'ell, m'afanyava a explicar-li, i... "què t'ha dit de mi?..."

No parlo de les vegades que ens havíem trobat als Jocs Florals de Barcelona. Ni d'aquell dia que anava a l'homenatge d'en Pau Vila, a Sabadell, i se'm ficà al cotxe... "vinc amb tu, no veus que aquelles dones de casa no acaben mai més...". Ni parlo de l'últim vuit de setembre, que encara pujà a l'ermita de les Arenes, ni d'aquell dia que vam fer un sopar poètic i ens comença a llegir les cartes que de jove s'escrivia amb en

J.V.Foix, -cartes que parlaven de tot, menys de poesia-.

El que sí vull dir és que tenia molta fe en Déu i sentia molt d'amor per la llengua catalana. Tots recordarem la imatge del Sr. Arús assegut al primer banc de l'església i... corregint les faltes d'ortografia del full dominical.

En fi, són tantes i tantes les anècdotes que podria explicar del Sr. Arús que no acabariem mai més. Han estat deu anys d'una amistat que, sincerament, trobaré a faltar. La trobaré a faltar perquè, qui em deixarà un llibre, qui em corregirà un escrit, un poema...?. No fa pas massa temps que em repassà un treball i em digué: "Té ja pots anar sola..."

Per acabar voldria explicar les dues últimes anècdotes que vâreig viure amb el Sr. Arús. Era l'última Setmana Santa quan em telefonà i em va dir que passés per casa seva que s'havia fet un embolic amb els discs i cassettes que no s'hi aclaria. Vaig anar-hi. Havia posat, distretament, uns discs dintre sobres que corresponien a altres... i no trobava els que volia escoltar. Tot plegat res, poca feina, que en un moment vam tenir enllestida. Però, en acabar, jo vaig preguntar-li: Sr. Arús, quan se'ns barregen els papers i no trobem allò que busquem diem que se'ns han traspaperat... però què hem de dir quan els discos es barregen?". Contestà: "Ai! no sé pas, potser "trasdisquejat"... Vam anar inventant paraules i no ens en vam sortir.

Finalment vull recordar, quan just quinze dies abans de la seva mort, em telefonà. Era un dilluns a la tarda. Amb veu enfarfegada i tremolosa em demanà que anés a fer-li una visita perquè tenia un mal pressentiment. Al dia següent, als volts de migdia, hi vâreig anar. -Quan hi anava no calia trucar a la porta, li feia un senyal a la persiana, que ell ja coneixia, i entrava lliurement cap a la seva estança-. Tenia la finestra mig tancada, i també la porta, cosa estranya en ell. Vaig fer el meu truc de costum i al cap de llarga estona va obrir-me. Em digué: "Hola, Teresa, estic molt content que hagi vingut, gràcies, moltes gràcies, però... no sé què em passa; mira les cames no em porten, tinc molt mal, tinc un mal pressentiment... la terra em crida... estic fent una cosa que m'hauràs d'ajudar... però un altre dia..."

Vaig acomiadar-me d'ell pensant que no el tornaria a veure més.

Efectivament, sobre la seva taula rodona, ha quedat un treball, una "cosa" sense acabar.

A Riells, amb Mn. Jaume Rafanell, i Mn. Ribot.

JOAN ARÚS: ANYS I OBRA

En els anys vint, quan era infant, vaig conèixer de vista Joan Arús. Jo, de petit, i encara ara, tinc memòria visual, i aquell senyor que havia vist pels carrers de Sabadell el vaig veure també a Castellar, on sovint anava amb el meu pare per visitar un familiar.

De sempre, i sobretot molt aconduït per la meva mare, he sentit afecció per les lletres; ha estat un afany que m'ha acompanyat. Per això, en la meva lectura dels nostres poetes s'hi ha trobat present l'obra de l'Arús.

Per a mi, en Joan Arús ha estat un poeta arrelat a la vida del Vallès i, sobretot, a la del seu poble.

Els tomballons de la vida feren que formés família a Castellar, i aquell home que havia conegut, de petit, amb el temps passà a ser el sogre d'una cosina meva. Els nêts de la casa pairal del poeta porten també el meu cognom matern. Per això la relació amb Joan Arús entrà en el terreny familiar.

Si algú creu que la poesia de l'Arús és quelcom que pot entrar en l'oblit, repassant els versos de "El meu poble" trobarà tota la força que dóna allò que s'estima.

El Mestre en Gai Saber, com tot-hom, ha tingut persones que l'han